

УДК 37.02

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/30.212549>

Наталія ІВАНЕЦЬ,
orcid.org/0000-0002-7661-9884
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського
(Миколаїв, Україна) ivanetsnata09@gmail.com

ІНТЕГРАЦІЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО ЗМІСТУ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті зазначається, що у сучасному світі інтеграція стала однією з тенденцій розвитку в сфері економіки, політики, освіти та й практично в усіх сферах життєдіяльності людини. Сучасні технології, форми та методи навчання формують нове обличчя школи. Інтернет, телебачення, преса – ця віртуальна реальність з безмежними можливостями виступає основним джерелом інформації, місцем зустрічі, територією розваг, формує спосіб мислення дитини. Будувати освітнє середовище Нової української школи треба відповідно до сучасних трендів, що формують освіту майбутнього.

Автор акцентує увагу на тому, що За результатами міжнародних досліджень експертів у галузі освітніх технологій виділено основні технологічні тренди, що суттєво впливатимуть на освіту, серед яких: екстенсивний розвиток інтернету (доступність і мобільність Інтернету сприяла феномену «Усі в мережі»), цифрове середовище як суб'єкт (розвиток систем штучного інтелекту перетворює цифрове середовище на партнера (наприклад, суперник у грі в шахи)), віртуалізація (нові інтерфейси дають можливість перетворювати на екрані взаємодії будь-які поверхні), когнітивна революція (інтеграція інформаційних технологій з досягненнями когнітивної науки призводить до появи зворотного зв'язку між діями людини, процесами в корі головного мозку та діями спостерігача).

Автор наголошує на тому, що сутність поняття «інтеграція мультикультурного змісту освітнього середовища» визначають такі характеристики, як: створення спеціальних умов, за яких відбувається привласнення дитиною соціального досвіду, формування її як особистості; визначальною в освітньому середовищі є активність учня у розв'язанні освітніх завдань; освітнє середовище має ресурси, необхідні для розкриття внутрішнього потенціалу особистості дитини, задоволення її освітніх потреб. Моделюючи освітнє середовище за допомогою мультикультурних інтегрованих технологій, учитель має справу з інноваційною ідеєю, що оформлюється й реалізується у процесі практичної діяльності, постійно змінюється, розвивається, виступаючи інструментом переходу від наявного стану системи до бажаного. Модель освітнього середовища вибудовується навколо дитини, її освітніх потреб й інтересів та враховує вплив сучасних трендів на освіту. Так, з'являються ігрове, віртуальне, відкрите інформаційне освітнє середовище.

Ця стаття говорить про те, що перед педагогом постають виклики, на які треба реагувати вже сьогодні, оскільки доступність і мобільність Інтернету спонукає опановувати віртуальні світи, обирати нові моделі навчання. Індикаторами готовності педагогічної спільноти розбудувати Нову українську школу можуть служити: реакція педагога на зміни (позитивна, негативна, нейтральна); його прагнення отримати нові знання і набутти нових умінь; зміна поведінки на робочому місці; організаційний розвиток діяльності школи.

У статті зроблено акцент на тому, що концепція мультикультурної освіти не бездоганна. Основна її слабкість полягає у певному утопізмі, ідеалізованих уявленнях про можливості ліквідації будь-яких протистоянь цивілізацій і культур за допомогою виховання і навчання. Вбачаючи подібні вади концепції мультикультурної освіти у вигляді образу салатниці, вчені представляють це так: хтось вибере в цьому салаті моркву, хтось – горох, а хтось – весь салат; хтось вважатиме за краще не мати в салаті деяких інгредієнтів, вважаючи, що вони зіпсують його смак; хтось вважатиме, що салат можна виготовити з власних інгредієнтів і назве це салатом <...> Отже, салат може варіюватися залежно від уподобань будь-якого користувача. Уявіть собі аналогічні маніпуляції в ширшому масштабі, стосовно інтегрованого мультикультурного освітнього середовища початкової школи.

Ключові слова: інтеграція, мультикультурний зміст, Нова українська школа, готовність педагога, освітнє середовище, євроінтеграція.

Nataliia IVANETS,
orcid.org/0000-0002-7661-9884
Candidate of Philological Sciences,
Lecturer at the Department of Primary Education
V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University
(Mykolaiv, Ukraine) ivanetsnata09@gmail.com

INTEGRATION OF MULTICULTURAL CONTENT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL EDUCATIONAL ENVIRONMENT

The article notes that in the modern world integration has become one of the trends in economics, politics, education, and in almost all spheres of human life. Modern technologies, forms and methods of teaching form a new face of the school. Internet, television, press – virtual reality with endless possibilities is the main source of information, meeting place, entertainment area, forms the way of child's thinking. The educational environment of the New Ukrainian School should be built in accordance with modern trends that shape the education of the future.

The author emphasizes that the results of experts' international research in the field of educational technologies the main technological trends are identified. They will significantly affect education, including: extensive development of the Internet (availability and mobility of the Internet contributed to the phenomenon of "Everyone is Online"), the digital environment as a subject (the development of artificial intelligence systems turns the digital environment into a partner; such as a rival in a chess game), virtualization (new interfaces make it possible to turn any surfaces into interaction screens), cognitive revolution (information technology integration with the achievements of cognitive science leads to the emergence of the feedback between human actions, processes in the cerebral cortex and the actions of the observer).

The author emphasizes that "the integration of multicultural content of the educational environment" concept's essence is defined by such characteristics as: creation of special conditions, under it the child appropriates social experience, forming it as a person; determination in the educational environment is the student's activity in solving educational problems; the educational environment has the resources necessary to reveal the inner potential of the child's personality, to meet its educational needs. Modeling the educational environment with the help of multicultural integrated technologies, the teacher deals with an innovative idea that is designed and implemented in the process of practical activities, constantly changing, evolving, acting as a tool for transition from the current state of the system to the desired one. The model of the educational environment is built around the child, his educational needs and interests and takes into account the impact of educational current trends. This is how a game or a virtual open information educational environment appears.

This article says that the teacher faces challenges that need to be addressed today: the availability and mobility of the Internet encourage to master the virtual worlds, to choose new models of learning. Indicators of the pedagogical community readiness to build a new Ukrainian school can be: the teacher's reaction to change (positive, negative, neutral); his desire to gain new knowledge and acquire new skills; change of behavior in the workplace; organizational development of school activities.

The article emphasizes that the concept of multicultural education is not perfect. Its main weakness is contained in a certain utopianism, idealized ideas about the possibility of eliminating any confrontation of civilizations and cultures through education and training. Seeing such shortcomings of the multicultural education concept in the form of the image of a salad bowl, scientists present it as follows: someone will choose carrots in this salad, someone – peas, and someone – the whole salad; someone will prefer not to have some ingredients in the salad, believing that they will spoil its taste; someone will think that a salad can be made of their own ingredients and call it a salad <...> So the salad can vary depending on the preferences of any user. Imagine similar manipulations on a larger scale in relation to the integrated multicultural educational environment of the primary school.

Key words: integration, multicultural content, the New Ukrainian school, teacher's readiness, educational environment, European integration.

Постановка проблеми. Сучасні інтеграційні процеси орієнтовані на входження України у світовий освітній, культурний і економічний простір і спонукають до підготовки покоління, здатного до співжиття з різними людьми, що розширює можливості міжкультурного спілкування. У сучасному світі інтеграція стала однією з тенденцій розвитку в сфері економіки, політики, освіти та й практично в усіх сферах життєдіяльності людини. Так, зокрема, В. Вернадський зазначав, що «...зростання наукових знань ХХ століття швидко стирає межі між окремими науками. Вони дедалі більше

спеціалізуються не за науками, а за проблемами. Це дає змогу, з одного боку, надзвичайно глибоко вивчати явище, а з іншого – охоплювати його з усіх поглядів» (Якименко, 2017: 124).

Модернізація початкової освіти, впровадження концепції Нової української школи зумовлюють потребу в оновленні освітнього змісту, структури, форм і методів навчання. Перед початковою школою постало важливе завдання – формування цілісної особистості.

Сучасні технології, форми та методи навчання формують нове обличчя школи. Інтернет,

телебачення, преса – ця віртуальна реальність з безмежними можливостями виступає основним джерелом інформації, місцем зустрічі, територією розваг, формує спосіб мислення дитини. Будувати освітнє середовище Нової української школи треба відповідно до сучасних трендів, що формують освіту майбутнього.

Аналіз досліджень. Важливе значення для нашого дослідження мають основні засади міжкультурної взаємодії та комунікації (В. Зарицька, В. Євтух, Дж. Каммінс, Ф. Уордл та інші); культурологічна теорія освіти (В. Краєвський, В. Кремень, Т. Кучай, А. Солодка, Н. Якса); питання організації освітнього середовища (Г. Балл, І. Бех, Є. Бондаревська, Г. Васянович, Р. Гуревич, А. Коломієць, А. Цимбалару, В. Шахов, В. Штифурак), особливості впровадження інтегрованої особистісно-орієнтованої технології (С. Якименко).

Мета статті – описати основні тренди і фактори, які впливають на формування інтегрованого мультикультурного змісту навчання у Новій українській школі.

Виклад основного матеріалу. За останні десятиріччя увага вчених і педагогів-практиків зосереджувалася переважно на розробці і впровадженні нового змісту початкової освіти, підручниках, інноваційних технологіях, новій системі оцінювання. Безперечно, без цих складників немає навчання і розвитку учнів. Однак не менш важливим є створення середовища щоденного перебування дитини у школі, класі, на подвір'ї, яке діє постійно і різноманітно.

Важливу роль у формуванні сприятливого освітнього середовища початкової школи відіграє фізичний простір, який оточує дитину.

Освітнє середовище – це сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти. Поняття освітнього середовища можна розглядати з позицій суб'єкта та об'єкта навчальної діяльності, а саме:

1) Освітнє середовище (з позиції суб'єкта) – це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться у соціальному і просторово-предметному оточенні.

2) Освітнє середовище (з позиції об'єкта) – це сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти.

Тому організація сприятливого та безпечного освітнього середовища початкової школи – це провідний принцип її діяльності. Це створює атмосферу, де відмінності можуть повноцінно існувати,

не ображаючи почуттів інших. Створити освітнє середовище мультикультурної взаємодії означає надати місце для однакової участі, розвитку самовираження представників різних культурних спільнот, обміну думками та взаємопроникненню.

За результатами міжнародних досліджень експертів у галузі освітніх технологій (Кремень, 2005, Марченко, 2007) виділено основні технологічні тренди, що суттєво впливатимуть на освіту, серед яких:

1. *Екстенсивний розвиток Інтернету.* Доступність і мобільність Інтернету сприяла феномену «Усі в мережі». В освітні простори входять віртуальні світи з ефектом присутності (3D-підручники, віртуальні музеї тощо). Мобільність і гнучкий графік роботи дозволяють учню, не перебуваючи у приміщенні школи, залишатися у процесі навчання – «Глобальні класи» – модель освіти не прив'язана до конкретного приміщення, працює у режимі 24/7.

2. *Цифрове середовище як суб'єкт.* Розвиток систем штучного інтелекту перетворює цифрове середовище на партнера (наприклад, суперник у грі в шахи). Інтернет стає помічником, перетворюючи наш будинок на «розумний дім», ігровий дитячий майданчик – на тренажер логічного мислення й соціалізації дитини. Технології дають можливість навчатися всюди – «Університет у кишені».

3. *Віртуалізація.* Нові інтерфейси дають можливість перетворювати на екрани взаємодії будь-які поверхні («б відчуття» – технологія проєкції і управління жестами без екранних засобів, електронні підручники).

4. *Когнітивна революція.* Інтеграція інформаційних технологій з досягненнями когнітивної науки призводить до появи зворотного зв'язку між діями людини, процесами в корі головного мозку та діями спостерігача. Стає можливою передача емоцій, образів “New-HTTP – human thoughts transfer protocol”.

Майбутнє важко передбачити на 100%, однак до нього можна підготуватися. Сьогодні учителі відзначають, що у школу прийшло нове покоління мешканців Мережі, у яких високі технології закладені від народження. Виникає суперечність між потребами учнів і можливостями школи, її неспроможністю забезпечити нову якість життя підростаючого покоління. Закономірною є поява у формулі Нової української школи такого складника, як «інтеграція змісту освітнього середовища», що розуміється як сучасний простір, сукупність умов, засобів і технологій для комфортного навчання учнів, вчителів і самих

батьків, що створюється не лише у стінах навчального закладу, а й усюди, де перебуває учень.

Сутність поняття «інтеграція мультикультурного змісту освітнього середовища» визначають такі характеристики, як: створення спеціальних умов, за яких відбувається привласнення дитиною соціального досвіду, формування її як особистості; визначальною в освітньому середовищі є активність учня у розв'язанні освітніх завдань; освітнє середовище має ресурси, необхідні для розкриття внутрішнього потенціалу особистості дитини, задоволення її освітніх потреб (Софій, Єрмаков, 2000).

Моделюючи освітнє середовище за допомогою мультикультурних інтегрованих технологій, учитель має справу з інноваційною ідеєю, що оформлюється й реалізується у процесі практичної діяльності, постійно змінюється, розвивається, виступаючи інструментом переходу від наявного стану системи до бажаного. Модель освітнього середовища вибудовується навколо дитини, її освітніх потреб й інтересів та враховує вплив сучасних трендів на освіту. Так з'являється ігрове, віртуальне, відкрите інформаційне освітнє середовище. Учитель створює спеціальні умови, включені у просторово-предметне, соціальне і психодидактичне оточення, які зумовлюють активність дитини, відображаючись у її особистісному розвитку. Головне завдання моделювання вчителем інтегрованого мультикультурного освітнього середовища – допомогти кожній дитині, яка є представником тієї чи іншої культури, відкрити закладений у ній потенціал для цілеспрямованого саморозвитку.

Управління розвитком освітнього середовища можна представити як неперервний процес цілеспрямованого формування умов і зміни параметрів, що забезпечують перетворення можливостей освітнього середовища на дійсність. Моделювання включає постановку мети і завдань, розроблення концептуальної моделі освітнього середовища, її конструювання і дослідження, екстраполяцію отриманих результатів. Готовність моделювати мультикультурне освітнє середовище має стати фаховою компетенцією учителя, урегульованою нормативними документами.

Перед педагогом постають виклики, на які треба реагувати вже сьогодні: доступність і мобільність Інтернету спонукає опановувати віртуальні світи, обирати нові моделі навчання (перевернутий клас, онлайн-курси тощо), працювати «в мережі». Учитель повинен уміти інтегрувати сучасні ІКТ у навчальний процес. Безмежні можливості Інтернету потребують уміння раціо-

нально управляти власними ресурсами (часом, кар'єрою, освіченістю).

Вивчення теоретичних засад формування готовності педагога до моделювання мультикультурного освітнього середовища дало змогу визначити його як інтегративну якість особистості, що виражається в діалектичній єдності структурних компонентів готовності – мотиваційно-ціннісного, когнітивного і процесуального. Критеріями рівня готовності є:

- 1) мотиваційно-ціннісна спрямованість особистості;
- 2) знання й уміння моделювати освітнє середовище;
- 3) професійно-педагогічні види діяльності з розвитку освітнього середовища (Водолазька, 2015).

Індикаторами готовності педагогічної спільноти розбудовувати Нову українську школу можуть служити: реакція педагога на зміни (позитивна, негативна, нейтральна); його прагнення отримати нові знання і набути нових умінь; зміна поведінки на робочому місці; організаційний розвиток діяльності школи.

Ми погоджуємося з тим твердженням, що сьогодні школа має сконцентруватися на експертній оцінці стратегічних напрямів розвитку освіти, виявленні технологічних проривів, що будуть мати вплив у довгостроковій перспективі; визначити можливі альтернативи розвитку Нової української школи та вибрати з них найбільш оптимальні; спрямувати зусилля на пошук моделі підготовки вчителів, готових сьогодні навчати завтрашнє покоління.

Концепція мультикультурної освіти не бездоганна. Основна її слабкість полягає у певному утопізмі, ідеалізованих уявленнях про можливість ліквідації будь-яких протистоянь цивілізацій і культур за допомогою виховання і навчання. Вбачаючи подібні вади концепції мультикультурної освіти у вигляді образу салатниці, американський вчений Дж. Блер представляє це так: хтось вибере в цьому салаті моркву, хтось – горох, а хтось – весь салат; хтось вважатиме за краще не мати в салаті деяких інгредієнтів, вважаючи, що вони зіпсують його смак; хтось вважатиме, що салат можна виготовити з власних інгредієнтів і назве це салатом <...> Отже, салат може варіюватися залежно від уподобань будь-якого користувача. Уявіть собі аналогічні маніпуляції в ширшому масштабі, стосовно інтегрованого мультикультурного освітнього середовища початкової школи.

Формування «європейської свідомості» в умовах євроінтеграції передбачає, що житель того чи

іншого регіону має усвідомлювати себе не тільки німцем, французом, англійцем або українцем, а передусім європейцем, якого пов'язує спільність західноєвропейської цивілізації з наявними в ній унікальними рисами, що склалися в результаті спільного культурного розвитку і взаємодії народів. Тому підрастаюче покоління має бути виховане за принципом «подвійної лояльності», відповідно до якого необхідно ставитися позитивно не тільки до культурних, національних та історичних особливостей своєї країни, але й займати позицію толерантності, поваги, взаєморозуміння з представниками іншої культурної традиції. У мультикультурному середовищі, де визнається рівноцінність усіх етнічних і соціальних груп, недопустимою є дискримінація людей за релігійними, статевими, майновими, національними чи віковими ознаками.

Ми пропонуємо реалізовувати мультикультурний зміст освітнього середовища НУШ через інтеграцію інтерактивних методів у поєднанні з етнокультурним компонентом. Розроблення і впровадження тематичного заняття-подорожі «Легенди мого краю», заочна подорож «Історія мого міста», «Свою мову знай, інші – поважай», «Лялька-мотанка», інтегровані виховні години «Видатні постаті мого рідного краю». Мультикультурний зміст може реалізуватися у процесі фестивалів народних мистецтв, виставок національної творчості, ярмарків національних страв, виставок у супроводі фотоілюстрацій: «Кімоно», «Індійське сарі», відзначення народних свят, а також традиційних свят різних народів: Масляна, Гелловін, День матері, Великдень, День святого Валентина.

Ефективними формами і методами формування реалізації мультикультурного змісту вважаємо фольклорний конкурс, День символіки різних народів, художній марафон, народні ігри та забави, діалог країн – саміт держав «Мрії про Україну», проведення національних свят європейців та азіатів, конкурс загадок, приказок і прислів'їв різних народів.

Чільне місце треба відводити заняттям із розвитку самоідентифікації дітей, усвідомленню цінності іншого: «Я та інші», «Пізнай себе!», «Мій настрій», «Свої і чужі». Такі заняття сприяли формуванню розуміння партнера по взаємодії.

Висновки. Підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновки, що у межах дослідження *освітнє середовище Нової української школи* тлумачиться як сукупність природних, фізичних та соціальних об'єктів і суб'єктів, які впливають на формування мультикультурної компетентності учня та його особистісний розвиток, сприяють становленню міжсуб'єктної взаємодії та особистісно орієнтованих комунікацій в освітньому процесі, забезпечують умови комфортної життєдіяльності учня у закладі освіти та поза його межами.

Отже, що провідна роль в інтеграції мультикультурного змісту належить педагогові. Від його готовності до такої діяльності прямо залежить ефективність освітнього середовища як фактора розвитку особистості школяра. Ми встановили, що освітнє середовище разом зі зміною соціального оточення теж динамічно трансформується, тому педагоги спроможні його змінювати адекватно новим вимогам лише за умови власного професійного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Водолазська Т. В. Формування готовності вчителя початкових класів до моделювання освітнього середовища у системі післядипломної освіти : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Полтава, 2015. 20 с.
2. Впровадження компетентнісно орієнтованого підходу: стандарти світового освітнього простору. *Підручник для директора*. 2009. № 6. С. 27–32.
3. Марченко О. Г. Формування критичного мислення школярів. Харків : Вид. група Основа, 2007. 160 с.
4. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
5. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ : Грамота, 2005. 448 с.
6. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : наук.-метод. зб. / ред. кол.: Н. З. Софій, І. Г. Єрмаков та ін. Київ : Контекст, 2000. 336 с.
7. Якименко С. І. Розвиток особистості молодшого школяра в умовах навчально-виховного середовища. *Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика*: збірник наукових праць. Житомир : ФО-П «Н. М. Левковець», 2017. Ч. I. С. 123–126.

REFERENCES

1. Vodolazska T. V. Formuvannia hotovnosti vchytelia pochatkovykh klasiv do modeliuвання osvitnoho seredovyshcha u systemi pisladyplomnoi osvity [Formation of readiness of a primary school teacher to the modelling of the educational environment in the system of postgraduate education]: Poltava, 2015. 20 p. [in Ukrainian].

2. Vprovadzhenia kompetentnisno oriietovanoho pidkhodu: standarty svitovoho osvitnoho prostoru [Introduction of competence-oriented approach: standards of the world educational space]. Pidruchnyk dlia dyrektora. 2009. № 6. S. 27–32 [in Ukrainian].
3. Marchenko O. H. Formuvannia krytychnoho myslennia shkoliariv [Formation of critical thinking of schoolchildren]. Kharkiv: Vyd. hrupa Osnova, 2007. 160 s. [in Ukrainian].
4. Kontsepsiia Novoi ukrainskoi shkoly URL [The concept of the New Ukrainian School]: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
5. Kremen V. H. Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiini aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezultaty [Education and science in Ukraine – innovative aspects. Strategy. Realization. Results]. Kyiv : Hramota, 2005. 448 s. [in Ukrainian].
6. Kroky do kompetentnosti ta intehtratsii v suspilstvo [Steps to competence and integration into society]. Kyiv : Kontekst, 2000. 336 s. [in Ukrainian].
7. Yakymenko S. I. Rozvytok osobystosti molodshoho shkoliara v umovakh navchalno-vykhovnoho seredovyshcha [Development of the personality of a junior schoolchild in the conditions of the educational environment. Vocational education in the context of integration processes: theory and practice]. Zhytomyr: FO-P “N. M. Levkovets”, 2017. Ch. I. S. 123–126 [in Ukrainian].